

Voorl. Versl. der Comm. van Rapport. over het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdst. V der Staatsbegroting voor 1902. (2)

**VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAP-
PORTEURS over het ontwerp van wet tot vaststelling
van het Vde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het
dienstjaar 1902. (2)**

Het afdeelingsonderzoek heeft de navolgende uitkomsten gehad.

Algemeene beschouwingen.

§ 1. *Provinciale wet. a.* In eene afdeeling werd aangedrongen op het uit den weg ruimen van de beperkingen, welke in art. 53 aan de benoeming tot lid van Gedeputeerde Staten gesteld zijn.

b. De jaarwedde aan de leden der Gedeputeerde Staten toegelegd werd door eenige leden onvoldoende geacht. Waar intusschen reeds gewaarschuwd is tegen het toegeven aan den aandrang tot opdrijving der uitgaven, wilden zij niet verder op de zaak insteeren. Toch wenschten deze leden er op te wijzen, dat de betrekking hoogst belangrijk en gewichtig is; er is bijna geene wet van eenige beteekenis meer of bij Gedeputeerde Staten berust het toezicht op hare uitvoering en de beslissing omtrent vele vraagpunten, welke zich ter zake van die uitvoering voordoen. Zij zijn dientengevolge zoodanig met werk overladen, dat zij aan de behandeling van velerlei zaken niet altijd dien tijd kunnen wijden als wel wenschelijk is. Deze wijze van werken heeft de bedenkelijke zijde, dat veel op het oordeel der bureau's moet worden afgestaan.

Naar aanleiding dezer beschouwing werd van andere zijde opgemerkt, dat de practijk deze bewering niet bevestigt.

c. In eene afdeeling werd in overweging gegeven om de bezoldiging der ambtenaren ter provinciale griffie te brengen ten laste der provincie, met eene bijdrage uit 's Rijks kas in verhouding tot het werk, door hen voor het Rijk te praesteeën.

d. In eene afdeeling werd de wenschelijkheid uitgesproken om het burgemeesterschap onvereinigbaar te verklaren met het lidmaatschap der Provinciale Staten. Zij, die dezen wensch nitten, waren van meening, dat een burgemeester uit den aard der zaak tegenover den Commissaris der Koningin niet altijd met de noodige onbevangenheid over de in zijn qualiteit als lid der Staten aan zijne beslissing onderworpen zaken kan oordeelen.

§ 2. *Gemeentewet. a.* De benoeming van burgemeesters buiten de ingezetenen werd in vele gevallen vooral op het platte land wenschelijk geacht.

Sommige leden gingen verder en zouden gaarne zien, dat de beperking in de benoeming in art. 61 neergelegd zoude worden opgeheven. Daar de burgemeesters tevens optreden als uitvoerders van Rijkswetten, is het dikwijls moeilijk een geschikt titularis te vinden en is het daarom niet alleen wenschelijk, dat men bij het doen eener keuze afwijke van art. 61, maar zelfs noodig dat men volkomen vrij zij.

Enkele leden verklaarden wel iets te gevoelen voor het Duitsche stelsel, om de uitvoering van Rijkswetten op te dragen aan Rijksambtenaren, Regeeringsscommissarissen.

Andere leden oordeelden, dat het bestaande stelsel genoeg voldeed, om er niet van af te wijken.

b. Ook in verband met de vele werkzaamheden van den secretaris voor het uitvoeren der Rijkswetten achtte men het in eene afdeeling algemeen wenschelijk, dat het ontslag van een gemeente-secretaris niet zoude kunnen geschieden dan bij een raadsbesluit, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten. Het misbruik, dat van het ontbreken dezer verplichting wordt gemaakt, was voldoende bekend.

c. Algemeen was men van oordeel, dat in de tegenwoordige regeling betreffende den burgerlijken stand spoedige verandering volstrekt noodzakelijk is.

Uitbreiding van bevoegdheid bij de benoeming van ambtenaren van den burgerlijken stand werd algemeen en sterk aanbevolen. Voor kleinere gemeenten zoude de benoembaarheid van den secretaris reeds de bestaande bezwaren opheffen.

d. Onderscheidene leden achtten de bepalingen omtrent het

beheer van den gemeente-ontvanger op den duur onmogelijk te handhaven en drongen aan op wijziging der betreffende wetsbepalingen. Contrôle van hun beheer is bovendien hoogst moeilijk.

Uitbreiding van gemeenten. Dat uitbreiding van gemeenten plaats heeft ten koste van naburige gemeenten, vindt bij sommige leden afkeuring, vooral waar zij geschiedt van gedeelten, welke tot ontwikkeling zijn gekomen.

Woningwet. Naar aanleiding van het door den Minister medegedeelde in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer, dat een onderzoek had plaats gehad of en in hoeverre een voorstel tot wijziging van enkele bepalingen kon worden ingediend alvorens tot de invoering over te gaan, werd gevraagd op welke punten de Minister wijziging noodzakelijk achtte.

Verder zoude men gaarne vernemen, of de Minister reeds kan mededeelen, of de kosten aan de uitvoering der wet verbonden naar zijne berekening hooger of lager zullen worden dan die, welke bij de behandeling der wet waren geraamd.

Circulaire in zake werkloosheid. De circulaire van den Minister aan de Gedeputeerde Staten der onderscheidene provinciën van 17 December jl. en opgenomen in de *Staatscourant* van 20 December 1901 maakte een onderwerp van bespreking uit.

Waartoe dient dit onderzoek, werd gevraagd. Een resultaat, meende men, kan dat onderzoek niet opleveren; in de eerste plaats niet, omdat de toestand onophoudelijk en elk oogenblik verandert; in de tweede en voornaamste plaats, omdat het onderzoek zelf wegens den bijzonder korten termijn, die gesteld is voor de beantwoording, onmogelijk ernstige waarde kan hebben. De gemeentebesturen zullen niet in staat zijn vóór 8 Januari de gegevens te verzamelen, waar het gebleken is, dat zelfs de vakvereenigingen niet op de hoogte zijn van de wezenlijke werkloosheid. Vele leden betreurden dan ook het uitgaan van deze circulaire, omdat zij verwachtingen opwekt, welke niet te bevredigen zijn.

Eene leemte werd het geacht, dat in de circulaire niet gevraagd is naar de emigratie der arbeiders naar het buitenland. Immers de werkloosheid bestaat in de hoogste mate daar, waar emigratie plaats vindt om in het eigen onderhoud en dat van het gezin te kunnen voorzien.

Andere leden waren van oordeel, dat de circulaire toch haar nut zoude hebben, omdat zij het licht gedeeltelijk, zoo niet ten volle, zal doen vallen op het al of niet bestaan van werkloosheid en den omvang daarvan, terwijl zij tot gevolg zal hebben, dat de aandacht der plaatselijke besturen op het euvel gevestigd wordt.

Ten slotte spraken eenige leden als hunne meening uit, dat als eenige oorzaak der werkloosheid beschouwd moest worden de trek van het platte land naar de groote steden.

Drankwet. Men sprak het vertrouwen uit, dat het wetsvoorstel tot herziening der drankwet spoedig zoude worden ingediend en niet daarmede gewacht tot het uiterste tijdstip vóór 1904.

Toezicht op de maatschappijen van levensverzekering. Regeling van de contrôle op levensverzekeringmaatschappijen werd hoog noodig genoemd. In 1897 heeft eene Staatscommissie een wetsontwerp op de levensverzekeringen ingediend, dat het lid, die deze zaak ter sprake bracht, wel aanstond. Dat ontwerp huldigde openbaarheid en Staatscontrôle door een officieel college.

Ook in 't belang van onze Nederlandsche maatschappijen is die contrôle wenschelijk. Pruisen stelt aan de levensverzekeringmaatschappijen allerlei bezwarende of strenge voorwaarden, waaraan ook de Nederlandsche maatschappijen, die in Pruisen hun bedrijf mede uitoefenen willen, zich te onderwerpen hebben. Evenzoo behoort onzerzijds contrôle te worden uitgeoefend op de vreemde maatschappijen, die hier te lande verlangen te werken, opdat niet de Nederlandsche ondernemingen tegenover de buitenlandsche in te ongunstige en ongelijke positie komen.

Aanhaling van wetten. Door sommige leden is de wenschelijkheid betoogd om, bij het aanhalen van wetten, niet alleen den naam van die wetten, maar ook den datum te noemen met het

nummer van het *Staatsblad* en het jaar, waarin de wet is tot stand gekomen.

IIde AFDEELING.

* b. *Armenwezen.*

Armenwet. Wijziging van de armenwet blijft naar veler gevoelen een dringende eisch. Men vertrouwde, dat de Minister het niet zal laten bij de intrekking van het wetsontwerp van het vorige Ministerie. Het zoude wenschelijk zijn om, terwijl eene nieuwe regeling wordt bewerkt, inmiddels de bestaande te herzien op die punten waar dit noodzakelijk is.

IVde AFDEELING.

Medische politie.

Krankzinnigen. a. Op het euvel werd gewezen, dat veel krankzinnigen geen plaatsing kunnen vinden in gestichten. Hierin dient voorzien te worden, hetzij door den Staat zelf, hetzij met voldoende steun van het Rijk, door provinciën, gemeenten of anderen.

b. De verpleging in gezinnen werd voor daartoe geschikte zieken ten zeerste aanbevolen. Met genoegen had men 's Ministers verklaringen ten deze gelezen. De overbevolking der gestichten wijst op de onhoudbaarheid van den toestand.

c. Vele leden achtten evenzeer onhoudbaar de zorg aan de gemeentebesturen opgedragen, ingeval krankzinnigen gevaarlijk voor de maatschappij worden verklaard. Voorziening van Regeeringswege in deze werd noodig geacht. Men verwees hierbij naar de gedachtenwisseling tusschen 's Ministers voorganger en den heer VENING MEINSEZ gevoerd in de Eerste Kamer op 30 Januari 1901 (*Handelingen* bladz. 274 en 281—282).

d. De aandacht werd gevestigd op het veelvuldig voorkomen van ontvluchting uit het Rijkskrankzinnigengesticht te Medemblik. Met instemming had men daarom kennis genomen van de verklaring van den Minister, dat hij maatregelen zal nemen om ontsnapping te beletten. Men achtte dit hoogst noodig met het oog op de in dat gesticht zich bevindende krankzinnige misdadigers.

Vde AFDEELING.

Onderwijs.

Vrijmaking van het onderwijs. Eenige leden meenden te moeten opkomen tegen de uitdrukking „vrijmaking van het onderwijs”. Zij waren van oordeel, dat ten onrechte van vrijmaking gesproken wordt, daar het lager onderwijs toch van 1857 af vrij is en slechts waarborgen van bekwaamheid en zedelijkheid worden gevorderd. Andere leden weerspraken dit. Volgers hen is daarmede bedoeld rechtsgelijkheid en gelijkstelling van het bijzonder met het openbaar onderwijs. De eerste stap tot vrijmaking van het onderwijs was gedaan door de wet-MACKAY, gevolgd door de wijziging dier wet door den Minister GOEMAN BORGESIUS en door de regeling, waarbij aan bijzondere gymnasia ten opzichte van het eindexamen gelijke rechten konden worden toegekend als aan die der openbare gymnasia.

Er werd door eenige leden aangedrongen op eene spoedige vrijmaking van het lager onderwijs en op eene regeling daarvan in den geest van het bekende Unie-rapport.

Vele leden, hetgeen geschied is billijk achtend, zouden er niet op terug willen komen, ja zelfs, kan er nog een stap in deze richting gedaan worden, geneigd zijn mede te gaan; ofschoon dit bij het kennismaken der te doene voorstellen eerst te beoordeelen valt.

Deze leden verklaarden echter zich met het denkbeeld van volkomen gelijkstelling niet te kunnen vereenigen.

Een lid verklaarde, dat hij indertijd tegen de wet-MACKAY gekant was geweest, maar dat, nu eenmaal de richting van een

compromis was ingeslagen, het consequent was, dat het bijzonder onderwijs geheel gelijk werd gesteld met het openbaar. Hier tegen werd opgemerkt, dat die gelijkstelling ten slotte daarop neerkwam, dat voor het bijzonder onderwijs evenveel geld door den Staat moest worden ten koste gelegd als voor het openbaar waartegen vele leden bezwaar hadden.

De leden die tegen volkomen gelijkstelling waren, wenschten nu reeds op te komen tegen een jus promovendi met zijn rechtsgevolg aan bijzondere hoogeschoolen en een vooruitloopen op dit beginsel, zooals dit is gebracht in het wetsontwerp tot uitvoering van art. 75 der Ongevallenwet.

Andere leden achtten het jus promovendi aan bijzondere hoogeschoolen noodzakelijk, nu onze Universiteiten alle in eene zekere richting zijn gedreven door de eenzijdige benoemingen van hoogleraren. Vele ouders maken bezwaar om hunne kinderen aan de Staatsuniversiteit onderwijs te doen genieten. Intusschen was het niet de bedoeling, om dit jus promovendi te geven zonder voldoende waarborg.

Reorganisatie. Eene reorganisatie van het onderwijs in het algemeen werd door vele leden noodig geacht en met genoegen hadden deze kennis genomen van 's Ministers gevoelen daaromtrent. Men achtte het een jaist beginsel, dat het onderwijs op de lagere school meer met het oog op den arbeid wordt ingericht en aan het vakonderwijs beter zal aansluiten. Ook eene betere aansluiting onderling van lager-, middelbaar- en hooger onderwijs is noodig. De programma's zoowel bij het lager als bij het middelbaar onderwijs zijn thans, naar men vrij algemeen van oordeel was, overladen.

Hooger onderwijs.

Medische opleiding. De aandacht werd gevestigd op een belangrijk artikel, voorkomende in „de Gids” van de hand van professor WINKLER, waarin een pleidooi wordt gehouden voor eene inrichting van de medische opleiding in meer wetenschappelijken zin, omdat thans het medisch onderwijs te zeer een vakschool ter africhting van artsen is geworden, ten gevolge waarvan men onder hen die blijven doorstudeeren niet genoeg keus heeft bij vacaturen en meestal hoogleraren van elders moet benoemen.

Ethnographisch museum. Omtrent de verplaatsing van dit museum bestond verschil van meening. Eenigen wenschten het in Leiden te behouden, met het oog op de studie, anderen meenden dat door vestiging te Amsterdam meer nut van de instelling kan getrokken worden. Algemeen echter wenschte men eene spoedige oplossing van de zaak en vertrouwde men, dat bij de beslissing omtrent de plaats van vestiging niet uitsluitend het geldelijk belang van den Staat den doorslag zoude geven.

Subsidien en pensionneering. Eenige leden achtten het niet billijk, om onverplichte gemeentelijke gymnasia en hogere burgerschoolen te subsidieeren en de leeraren in het genot van pensioen te stellen, tenzij dit ook ten opzichte van dergelijke bijzondere scholen geschiede.

Van andere zijde werd opgemerkt, dat Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage in dit geval voor hunne gymnasia eveneens subsidie behoeven te hebben, ook al is er meer vrijheid gegeven in de bepaling van het minerval.

Middelbaar onderwijs.

a. Polytechnische School. Aanbevolen werd, deze inrichting op de vereischte wetenschappelijke hoogte te houden, vooral ten aanzien van het gebied der electrotechniek.

b. Herziening. Zooals hierboven reeds gebleken is, werd herziening van dit onderwijs noodig geacht. Eenige leden meenden de tegenwoordige regeling bepaaldelijk slecht te moeten noemen. Misschien moest dit volgens hen worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat aan de wiskundige vakken andere takken van wetenschap te veel worden opgeofferd.

Dat het middelbaar onderwijs slecht zoude zijn werd tegen-

gesproken door anderen, die van oordeel waren, dat het gehalte van dat onderwijs goed was en daarop geenszins behoorde te worden neergezien. Ook in vergelijking met de resultaten in het buitenland blijkt de deugdelijkheid van de inrichting der studie.

De vraag in welke verhouding het middelbaar tot het professioneel onderwijs moet staan, werd in eene afdeeling besproken. Sommige leden gevoelden veel voor het denkbeeld in het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer ontwikkeld van wat zij noemden eene proefschool, waartoe de leerlingen zouden worden toegelaten op ongeveer twaalfjarigen leeftijd, nadat zij het lager onderwijs hadden genoten, om dan na den cursus van die school doorloopen te hebben zich tot die inrichting van onderwijs te wenden, welke zij noodig hebben met het oog op het beroep, dat zij kiezen. Andere leden achtten eene regeling van het onderwijs waarbij aldus genoemde proefscholen werden in het leven geroepen, niet wenschelijk.

c. Het zoude door onderscheidene leden betreurd worden, indien de toelating van meisjes tot de hogere burgerscholen voor jongens voortaan belemmerd werd. Het onderwijs op deze scholen gegeven is noodig voor die meisjes, welke na het afloopen van den cursus verder willen studeeren of zich in een vak bekwamen en daartoe het einddiploma noodig hebben. Men ziet dan ook zelfs op plaatsen, waar eene hogere burgerschool voor meisjes is gevestigd, vrouwelijke leerlingen toch den cursus volgen van de hogere burgerschool voor jongens, om het einddiploma te verwerven.

d. De wensch werd uitgesproken, dat de Minister niet te karig zoude zijn bij het toestaan van subsidies aan gemeentelijke hogere burgerscholen.

Lager onderwijs.

Leerplichtwet. Algemeen achtte men het raadzaam de resultaten van de werking der wet op den leerplicht af te wachten alvorens tot hare wijziging over te gaan.

Terwijl over de uiteenlopende wijze van toepassing der wet geklaagd werd, werd er anderzijds op gewezen met welke groote moeilijkheden eene richtige uitvoering der wet in groote gemeenten gepaard gaat.

De aandacht werd gevestigd op het onvoldoende van de werking der wet ten aanzien van het absoluut schoolverzuim, vooral in de groote gemeenten.

Wet op het lager onderwijs. De vraag werd gedaan, hoe deze Minister denkt over eene wijziging van art. 45 in verband met art. 54bis in dien zin, dat de bijzondere scholen van meer uitgebreid lager onderwijs vrijheid krijgen om meer uren te besteden voor moderne talen en wiskunde en minder uren dan de wet thans verlangt, voor de gewone vakken van het lager onderwijs, waaromtrent 's Ministers voorganger overweging had beloofd. (Vergadering der Tweede Kamer van 12 December 1900, *Handelingen* bladz. 674, 2de kolom.)

Vide AFDEELING.

Arbeid. Onderscheidene leden meenden te moeten constateeren, dat de Kamers van arbeid tot nog toe een zeer gering resultaat hebben opgeleverd.

Vastgesteld 16 Januari 1902.

GLEICHMAN.

VAN WELDEREN RENGERS.

SASSEN.

RUTGERS VAN ROZENBURG.

RAHUSEN.

VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPOORTEURS over het ontwerp van wet tot vaststelling van het Vide hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1902. (2)

Als algemeene opmerking, die echter vooral bij dit wetsontwerp tot uiting kwam, werd geklaagd over het buitengewoon groot aantal schrijf- en drukfouten in de stukken voorkomende, welke tijdroovende correcties noodig maken.

De beschouwingen en opmerkingen waartoe het afdeeliningsonderzoek van dit wetsvoorstel overigens aanleiding gaf, worden weergegeven in de volgende paragrafen.

§ 1. *Departement van Defensie.* Bij dit hoofdstuk kwam voornamelijk het denkbeeld ter sprake van de vereeniging van de Departementen van Oorlog en Marine.

Sommige leden betreurden, dat niet één Ministerie van landsverdediging is gevormd met afzonderlijke afdeelingen voor Oorlog en voor Marine, waardoor meer eenheid in de inrichting der defensie zou zijn verkregen, eene samensmelting waartoe zelfs groote Mogendheden als Oostenrijk en Frankrijk het voorbeeld hebben gegeven. Daarbij ware ook gelegenheid geweest, zooals werd opgemerkt, den naam „Oorlog”, welke als naam voor een ministerieel departement op de menigte een verkeerden indruk maakt en het vermoeden wekt van een streven naar militarisme, te doen verdwijnen.

Door vele leden werd daartegen aangevoerd, dat voor eene goede samenwerking der Departementen van Oorlog en Marine niet noodig is, dat zij onder één hoofd worden verenigd. Hiertoe is reeds voldoende, dat die hoofden zitting hebben in hetzelfde college. Ook op ander gebied, zooals sociale wetgeving, onderwijs e. a., is de samenwerking van verschillende Ministers noodig.

Is het doel, waarnaar gestreefd wordt, het houden van de hoofden dezer Departementen buiten de wisselingen van de politiek der partijen, dan behoeft samensmelting daartoe evenmin het middel te zijn. Ware de landsverdediging geen groot Staatsbelang, samenhangende met allerlei quaesties van binnen- en buitenlandsch beleid, en het aldus mogelijk de leiding aan één verantwoordelijk hoofd op te dragen zonder naar diens politieke kleur te vragen, dan zou men evengoed ook twee neutrale bewindslieden kunnen vinden. En niet-verantwoordelijkheid van een Minister, hij behoore al of niet tot de partijgenooten van het Ministerie, is niet denkbaar.

De man, die de details der aangelegenheden van Oorlog en Marine te zamen kan beheerschen, moet nog geboren worden. De Minister zou komen te staan tegenover twee directeuren-generaal, die zelf tegenover de Volksvertegenwoordiging niet verantwoordelijk zouden zijn. In zekeren zin zou de verhouding een dergelijke zijn als die van den Minister van Oorlog tot de inspecteurs der wapens en den chef van den generalen staf. Door de reorganisatie ware dus weinig gewonnen. Integendeel: in stede van twee Ministers tegenover niet-verantwoordelijke autoriteiten, zou men hebben één Minister tegenover twee niet-verantwoordelijke directeuren-generaal en verdere autoriteiten. Men vergeet voorts niet, dat de Marine ook in Oosten West-Indië dienst doet en het Departement van Marine veel in aanraking komt met dat van Koloniën, hetgeen bij samensmelting van Marine en Oorlog mede aanleiding tot bezwaren zou kunnen geven.

Wat den naam „Oorlog” betreft, meende men er op te moeten wijzen, dat deze zowel het defensieve als het offensieve begrip insluit.

§ 2. *Beleid des Ministers.* In eene der afdeelingen werd het gevoelen uitgesproken, dat wat het werfbeheer aangaat, er veel te zeggen is voor de meening van den gepensionneerden vice-admiraal MAC LEOD, dat het beheer niet in handen moet zijn van hen die de goederen verbruiken, dat er een onafhankelijk toezicht moet zijn op het beheer der magazijnen en het verbruik der materialen, en er overigens zuinigheid bij het verbruik moet betracht worden.

Sommige leden, hoewel de groote uitgaven betreurende, die aan de marine worden ten koste gelegd, verklaarden daarin nochtans geen reden te vinden tot afstemming der begroting, daar deze meerendeels op uitgaven betrekking heeft, waartoe vroeger reeds werd besloten.